

КЛАСИЦИ ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ

ЈАНКО ВЕСЕЛИНОВИЋ

ХАЈДУК СТАНКО

Pi-press, 2021.

ЈУНАКУ НАШЕГА ДОБА
великом Србину НИКОЛИ ТЕСЛИ

*Девейнаесѝи век ѝлейѝе Ти венац славе.
Доѝусѝи и мени да у њ уѝлейѝем један цвеѝак
са наших ѝоља, цвеѝак ѝросѝи, али ѝошкро-
ѝљен крвљу и орошен сузом наших ѝредака.
Њеѝов мирис нека Те сећа Твоје оѝаѝбине, не-
ка Те сећа оних заносних ѝрича о јунашѝву и
ѝожрѝивовању којима Те је Твоја срѝска мајка
у деѝињсѝиву заѝајала.*

*Прими ѝа, Србине, онако срдачно као шѝо
Ти ѝа срдачно ѝружа.*

Твој велики поштовалац
ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ

Праштајте, свете сени, што вам кости потре-сам! Праштајте што вам имена помињем, јер ћу их само по добру поменути! Јер најсветији путир што се изли на олтар отаџбине Србинове, беху груди ваше; крв коју тада пролисте и данас је благодет Србину. Залисте и костима потрусисте сваку стопу земље, а из крви и костију ваших ниче бујина, која нам очи к небу подиже!...

Хвала вам, и... праштајте!...

А ја ћу причати о вама онако како ми другови и синови ваши приповедаху; китићу дела ваша као што девојка кити венац ивањски; славићу вас као што вас гусле славе; проносићу дела ваша и јунаштва ваша по свету као што их и данас проносе немирни таласи валовите Дрине! Нека вам се свећа не угаси; нека вам се имена помињу до истраге српскога колена!...

I ДЕО: ОДМЕТНИК

1. ЦРНА БАРА

Нема веће равнице у Србији од Мачве. Она се протеже од Мишара до Дрине, и од највишег врха Цера планине, Видојевице, до Саве. То је простор од дванаест сахата хода. Можеш у дугу дану ходити по Мачви, а нећеш видети једног брежуљка; све је равно као тепсија. Замори се поглед путников гледићи једно исто: њиву, пашњак, њиву, пашњак, и ништа више. Или уђе у село. Ту види кућицу до кућице; уз кућу стаје, иза стаја бунар, иза бунара воће. Изнајпре га то овесели; али, мало-помало, та му једноликост додија, он сагиње главу и постаје зловољан.

Таква је Мачва данас. Па, и поред свега тога, она је лепа, дивна! Она је богата цура. Све што се у њену црну утробу баци, доноси богата плода. Лепа су њена поља кад озелене, а још

лепша кад се позлате злаћеним влаћем. Она вам је као туђинка, не да се сваком познати! Ко хоће да зна њене дражи и њене лепоте, тај мора живети у њој. Томе она отвара своја недра и даје своју милошту. А ко проживи у њој, тај је лако не оставља, или, ако је баш мора оставити, никад је не заборавља.

У доба кад се догађај о коме приповедам десио, Мачва је друкчије изгледала. Место њива и пашњака беше ту густа шума. Храст до храста, грм до грма, а честе тако густе „да ниси могао гују за реп извући”. А у тој стародревној шуми беше овде-онде помало крчевине пооране и засејане. Ту, на тој крчевини, видела се кућица са потребним стајама, за смештај кућевних потреба. Око сваке кућице био је засађен воћњак било од шљива, било од јабука.

Те су кућице биле врло просте, тек колико за то да човек има где заклопити главу од кише и зла времена. Грађене су овако: ударе се четири сојира (дирека) у четврт. Наоколо се оплете прућем, али се остави рупа за врата и баца, која је служила место прозорчића, па се оно пруће улепи блатом, да не би ветар продувао. О’зго се покрије кровином или кором од дрвета.

Таква кућица имала је само једно одељење, а то је: све што кров покрива. На средини је велико огњиште на коме вазда ватра гори. Око ватре укућани седе; крај огњишта вечерају и разговарају, па ту и уморне кости одмарају. То су одељење звали „кућа”. Зато се, у Мачви, и данас оно одељење где ватра гори зове „кућа”.

Било је и бољих кућа. То беху куће задружних породица. Одликовале су се својим високим крововима од шиндре, наткривеним димњаком, а ко је био мало бешњи, и крстом накрај слемена. Још и данас имамо добро очуваних остатака од тих кућа. У унутрашњости њиховој било је још одељења сем „куће”, као: домаћинова соба, ћилер итд.

Па, иако су те кућице изгледале сиромашне, по спољашњости својој, опет је свака била пуна као кошница. Сваки, па и онај најмањи кућерак, имао је хране довољно за сву породицу и усев; сем тога, имао је белог смока; о моткама, над огњиштем, висиле су целе сланине. Народ је био вредан и радан – није чудо ако је имао!

Ето, таква је била Мачва.

На северозападној страни Мачве, баш у самом кључу где се Дрина у Саву улива, лежи Црна Бара. То је старо село. Прича вели да се негда звало „Јордан”. Ту се, у једној дринској отоци, Старачи, која изнад села тече, удавила девојка, јединица у мајке, која беше с мајком дошла у Јордан, у госте. Кажу да је мајка тако тужно нарицала да нико ко ју је чуо не могаше заборавити њене заповеке. У заповеци назвала је отоку „Црном Баром”, а околна села назваше и сам Јордан тим именом.

Усталом, то име готово и доликује. Село је са свију страна опкољено, а средином промрежано самим барама; и ако се и за што

може рећи „ово бог чува“, може се рећи за Црну Бару. И поред толиких баруштина, здрављем се не могу покудити Црнобарци.

Неки историци тврде да је ту била епископија, и то једна од оних осам што их је за-
сновао краљ Милутин Немањић.

Данас је то село велико и ушорено. Има у њему преко три стотине пореских глава; али у оно доба једва да беше педесет кућа. Ама, иако је било мало, бар је ваљало!

Црна Бара имала је свога кмета и свога попу.

Кмет Јова Јуришић одавно је кмет Црној Бари. Стари се његови ту давно настануше, па су његову кућу сматрали као староседелачку. И деда и отац му помреше као кметови, па и он се тако исто надао. Тридесет година кметује он Црној Бари. Знао је сваку кућу као своју, знао је сваког домаћина као себе. Он није сматрао своју дужност као бреме, него као почаст. Дичио се што је глава тим честитим људима, који не учинише никад ништа што би био грех пред богом, а стид пред светом. Простодушан, благ, тих, мирне савести као дете, он је лако бројао дане живота и ведро чекао час кад ће оставити своју кућу, пуну као кошницу, свој пород очуван и недирнут болешћу ни смрћу, своје пријатеље и другове, и отићи у вечност поштован и уважен.

Поп Милоје беше поп на своме месту. Он је имао једну узречицу којом се дичио:

– Ко је мом „Требнику“ дошао – морао се поклонити!

И... еј вала његовом „Требнику“!

Ако кога ухвати грозница, тролетна грозница, нека му попа Милоје очита „велику“ молитву – мора га пустити, па да кугу куми! Било је случајева кад су му доводили болеснике који болују од „оне“ (падавице). Тако једаред доведоше му једнога из Банова Поља. Везали га, јер се збесио. Попа рече да га одреше.

– Не смемо, попо! – рекоше људи.

Он приђе болеснику, погледа му у очи, помилова га по глави, па га одреша.

Онда стаде читати „Страшну молитву“.

Страхота је слушати „Страшну молитву“; још страшнија је кад је поп Милоје чита. И сам се болесник узјазбио, па дршће као прут.

А он му чита, чита. Кад сврши, он поднесе крст, рече му да се прекрсти и целива.

И болесник се прекрсти и целива, па онда рече:

– Ал' сам уморан!

– Хоћеш прилећи мало? – пита га попа.

– Хоћу – вели он.

Попа га поведе до своје постеље, па му рече да легне. Он је спавао прилично, а кад се пробуди, он сасвим мирно приђе попиној руци и рече:

– Хвала, нека је богу па теби!

И оде с људима кући, миран као јагње.

Него и књиге су му биле! Није као ове јако што ништа не помажу, него оне старе,

„косовске“ књиге, што је у њима свако слово светом руком написано, а листови нису од хартије него од коже. А у тим књигама има молитава од сваког зла и напасти. Попа је из тих књига читао опело људима „немиросаним“, и ниједан се није повукодлачио! И за време његовог поповања није било ниједног вукодлака у Црној Бари.

Али, брате, он се и умео молити богу! Јеси чуо, јуначки сине! Кад се тај Србин замоли, најпакоснија Циганка не би се могла оглушити о молитву његову, а толи добри бог, отац свију нас! Лепо верујеш да му се молитва услишава. То није да само чита и баца речи, него чисто чујеш како му срце јекће, тако се он молитви преда. Можеш испред њега однети све кад се богу моли, можеш му кућу запалити, он главе не окреће!

Него, он није био само поп. Био је он човек од перчина до пете, и то паметан човек. Све што ти он рекне – речено је. Он никад није луду реч изустиио. Чак и шала му беше лепа; осећаш како ти блажи душу као благи поветарац. Савете је давао озбиљно, укорје благо. А свакад је говорио истину.

И сама његова старост чинила је те његови савети нађоше одзива у души његових парохијана. Био је то старац од својих осамдесет година, здрав и крепак. Лице румено као јабука, а власи седе као руно. У бистром оку огледао се разум, а у покрету снажна и чврста воља.

За њега су говорили:

– Он зна шта ради!

И заиста, тако је. Он није био човек од науке, али је био један од људи свога доба, пун природне свежине и правилних погледа на сваку ствар; један од оних што нам створише народну мудрост, наше пословице.

И ето, та два човека били су први људи у Црној Бари. Они су били свима углед. У сваком су послу предњачили. Не би кмет Јова ништа урадио без споразума с попом, а попа опет хтеде све с људима. Зато их је чешће и призивао и договарао се.

А било је и људи паметних! Ту је Алекса Алексић, па Иван Миражцић, па Сима Шокчанић, па Јевта Поповић, и многи други, све честити домаћини.

Требало је, рецимо, свршити какав посао сеоски. Кмет Јова то одмах каже попи, а попа му рекне те позове по неког од ових домаћина, па се о свему разговоре. И кад се споразумеју, зађе чича Сима „кнез” (биров) и сазове домаћине судници, коју су насред села подигли.

Не прође много, а тек видиш: с једне стране један, с друге други, долазе судници. Не видиш ту младића: све сами седи перчени. Сваки се обукао у чисто рубље, на плећима сукнено гуњче без рукава или велики гуњ „ресаник”. На главама се црвене алеви фесови, као да у цркву иду. Ретко у кога да видиш браду: сваки је обријан; ретко ћеш кога видети с лулом, јер се тада слабо пушило. Браду је пуштао и дуван „палио” само онај кога је снашла каква грдна несрећа, као кад му умре син, итд.

Библиотека *Класици за децу и младе*

Јанко Веселиновић
ХАЈДУК СТАНКО

Издавач:
Pi-press, Пирот

За издавача:
Драгана Пејић-Ранђеловић

Уредник:
Соња Жикић

Лектура и коректура:
Валентина Алексић

Дизајн корица:
Владимир Манђић

Техничка припрема:
Соња Жикић

Штампа:
Pi-press, Пирот

Тираж: 1000

ISBN 978-86-6023-462-1

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-31

БЕСЕЛИНОВИЋ, Јанко, 1862-1905

Хајдук Станко / Јанко Веселиновић. - Пирот :
Pi-press, 2021 (Пирот : Pi-press). - 478 стр. ; 21 см.
- (Едиција Класици за децу и младе)

Тираж 1.000. - Речник: стр. 477-484.

ISBN 978-86-6023-462-1

COBISS.SR-ID 44764169